

УДК 35.075.5: 323.3

А. А. Халецька,
к. н. держ. упр., доцент, докторант, НАДУ

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК У ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОЇ ДЕРЖАВИ

У статті аналізується співвідношення соціальної політики та соціальних змін. Конкретизовані цілі соціально орієнтованої держави через визначення законодавчих засад державної соціальної політики та основні задачі політики держави щодо удосконалення державного регулювання соціального захисту населення.

In the article correlation of social policy and social changes has been analysed. The purposes of socially-oriented state as a result of defining legislative bases of public social policy and main tasks of policy of a state in improving of public administration of social protection of population have been specified.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ В ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ. ЗВ'ЯЗОК З НАУКОВИМИ І ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Соціальна політика фактично є синтезом декількох крупних напрямів державної політики, зокрема — це політика в області праці, соціально-трудоких відносин, а також політика, направлена на підвищення життєвого рівня в Україні. Соціальна політика є ключовим чинником у діяльності соціально орієнтованої держави. Соціальна політика — це сукупність принципів, рішень, дій суспільних об'єктів, що знаходять втілення в соціальних програмах і соціальній практиці з метою задоволення соціальних потреб та інтересів людини, соціальних спільнот і суспільства загалом [1, с. 254].

Становлення та розвиток соціальної держави України забезпечується відповідними пріоритетами. На кожному етапі свого розвитку соціальна держава визначає пріоритети щодо реалізації установлених принципів, виходячи із ступеня гостроти найважливіших соціально-економічних та політичних проблем. Зокрема зміст і пріоритети соціальної політики кожної держави протягом періоду її розвитку не залишаються незмінними, а зазнають певної трансформації на різних етапах цього розвитку. Економічна політика повинна мати соціальну орієнтацію, зберігаючи при цьому конкуренцію й економічну свободу, заохочувати соціальну функцію приватної власності.

АНАЛІЗ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ. ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ ПИТАНЬ

Соціальна політика є функцією державної діяльності та відповідальності за використання громадських ресурсів, регулювання приватної діяльності, максимізацію соціальної вигоди.

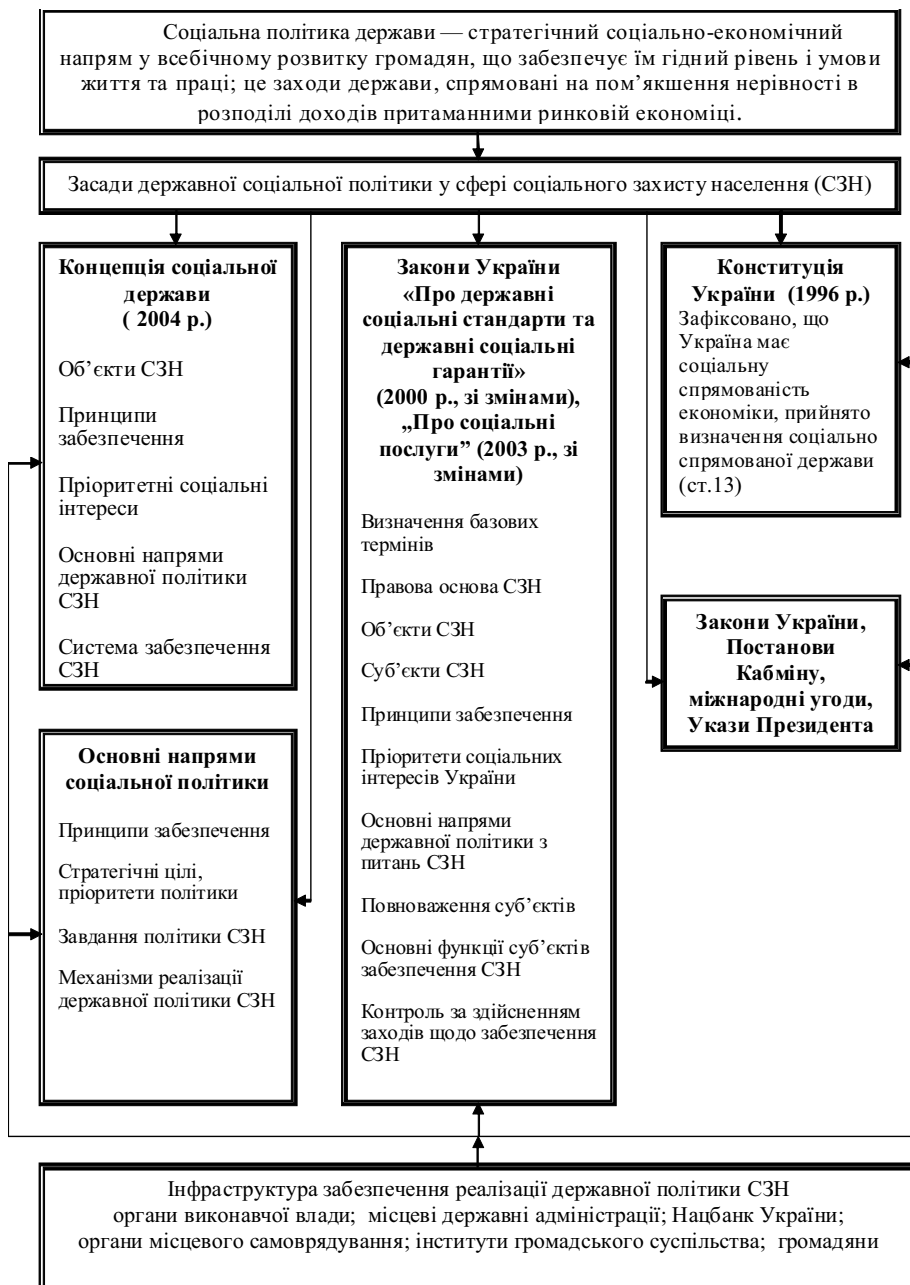
Визначено, що соціальна політика — це заходи держави, спрямовані на пом'якшення нерівності в розподілі доходів, що притаманні ринковій економіці. Проте, не припиняються дискусії щодо співвідношення соціальної політики та соціальних змін. Соціальна політика представляє, як правило, інтереси тільки частки суспільства. Більшість теорій соціальних змін мінімізували або ігнорували частку суспільства (індивідуальну складову), щоб концептуалізувати суспільство як ціле. Вважалося, що індивідуальна частка є гармонійною складовою (компонентою) великої (загальної) структури. Необхідність прогресу та поступового розгортання потенціалу, притаманного людському суспільству, також одержали наукового обґрунтування.

Теорія еволюції, циклічні теорії та історичний матеріалізм склали підґрунтя класичній концепції соціальних змін.

Представники еволюційної теорії розглядали суспільство як органічне утворення. Вони припускали, що історична зміна є унікальним явищем, рушійною силою в розвитку суспільства від примітивних форм до більш прогресивних. Прогрес вважався правилом, а стабільність і застій — винятками. Теорія еволюції соціальних змін існує протягом сторіч, від ХІХ до ХХІ, і пов'язана з іменами Огюста Комте — засновника сучасної соціології, Талькотта Парсонза та інших.

Циклічні теорії представляють інші підходи до розуміння соціальних змін, відповідно яких ці зміни історично повторюють себе. Історія, за їх уявленням, більш нагадує коло, а не пряму лінію. Представники класичної циклічної теорії досліджують падіння та відродження цивілізацій (Освальд Спренглер, Арнольд Тойнбі, Питирім Сорокін, Микола Кондрат'єв та інші).

Представники класичного історичного матеріалізму,

Рис. 1. Засади державної політики у сфері соціального захисту населення України (СЗН)

жави в економіці і соціальній сфері також істотно змінюється, що потребує наукових досліджень і своєчасних корегувань щодо вироблення соціальної політики держави.

Метою статті є конкретизація цілей соціально орієнтованої держави на підставі визначення законодавчих засад державної соціальної політики.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ. ОБГРУНТУВАННЯ ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Цілі соціально орієнтованої держави можуть бути досягнуті всією її політикою, а не окремо застосуванням методів соціальної політики (рис. 1).

Соціальна та економічна політика повинна мати спільні вектори розвитку, сприяти створенню умов щодо досягнення стратегічної цілі держави — соціально спрямованого ринкового господарства та забезпечення реалізації відповідних підцілей:

- забезпечення соціальної орієнтації економіки;
- збереження людського, трудового, інтелектуального потенціалу та забезпечення їх розвитку;
- захисту соціальних інтересів особи, суспільства, держави.

Становлення та розвиток соціальної держави в Україні забезпечується наступними пріоритетами:

- гарантуванням конституційних прав і свобод людини і громадянина;
- розвитком громадянського суспільства, його демократичних інститутів;
- зміцненням політичної і соціальної стабільності в суспільстві;
- створенням конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпеченням постійно зростаючого рівня життя й добробуту населення; розвитком духовності, моральних засад, інтелектуального потенціалу українського народу, зміцненням фізичного здоров'я нації, створенням умов для розширеного відтворення населення [2].

На кожному етапі свого розвитку соціальна держава визначає пріоритети щодо реалізації установлених принципів, виходячи із ступеня гостроти найважливіших соціально-економічних та політичних проблем. Зокре-

теоретиком якого вважають Карла Маркса, також не відкидають еволюційну складову в соціальних змінах, але наголошують на пріоритеті продуктивних сил суспільства, які ініціюють ці зміни. На думку К.Маркса, робочий клас є особливим рушійним людським компонентом, здатним через поєднання колективних дій людини перетворити суспільство.

У сучасних підходах в дослідженні соціальних змін наголошується на пріоритеті історичної специфічності суспільства, яке є різномірним та розвивається під впливом історичних причин, інколи випадкових. Сучасний аналіз суспільних процесів стає все більш деталізованим, функціональним, не відкидає можливостей прогресивних або регресивних змін, причинами яких стають як колективні, так і індивідуальні дії людей.

У період ринкових перетворень в Україні роль дер-

ма, зміст і пріоритети соціальної політики кожної держави протягом періоду її розвитку не залишаються незмінними, а зазнають певної трансформації на різних етапах цього розвитку. Економічна політика повинна мати соціальну орієнтацію, зберігаючи при цьому конкуренцію й економічну свободу, заохочувати соціальну функцію приватної власності.

На підставі історично-динамічного підходу підтвержене відоме положення, що зміст і пріоритети соціальної політики кожної держави зазнають певних трансформацій. В умовах соціальної напруги, кризи, девальвації моральних цінностей першочергового значення набуває пошук механізмів узгодження інтересів більшості членів суспільства.

Однією з особливостей сучасного конституційного регулювання стає визначення в якості соціальних різних Конституцій багатьох країн (табл. 1) [3].

З урахуванням структурно-функціонального підходу до регулюючих функцій держави можна зробити висновок, що в Основному законі багатьох країн Європи задекларовано принципи соціальної держави, основним з яких є принцип субсидіарності. Принцип субсидіарності має декілька складових, а саме: перерозподіл коштів між більш успішними та менш успішними за ринкових умов, а також регулювання взаємодії у соціальному секторі державних і недержавних структур з наданням громадським та приватним ініціативам переваги у фінансуванні соціальних програм на законодавчому рівні. Крім того, в Конституціях європейських країн визначені функції соціальної держави, тобто основні напрями її діяльності, щодо захисту, стимулювання, інвестування та інтегрування [4].

Захисна функція полягає у реалізації державних соціальних гарантій, стандартів та нормативів (законодавчо закріплена в Конституціях Угорщини, Росії, Іспанії (табл. 1)). Реалізація стимулюючої функції дозволяє створити системи заохочень до соціально-економічної активності, ініціативи та ефективного використання підприємницького потенціалу, дотримання високих стандартів життя і умов для людського розвитку (законодавчо закріплена в Конституціях Росії, Португалії, Казахстану, Іспанії (табл. 1)).

Інтегративна функція — це забезпечення суспільної злагоди, запобігання маргіналізації та поляризації суспільства, його фрагментації на соціально ізольовані верстви та групи (законодавчо закріплена в Конституціях Польщі, Македонії, Хорватії, Албанії, Румунії, Казахста-

Таблиця 1. Конституційні засади соціальної держави в країнах Європи

Змістова складова документа	Визначення	Країна
Політика соціальної держави	спрямована на створення умов, які забезпечують достойне життя і вільний розвиток людини	Конституція Росії
Завдання держави	здійснення принципу соціальної справедливості	Конституція Польщі
Соціальна справедливість	одна з найвищих цінностей конституційного ладу	Конституції Македонії, Хорватії
Соціальна справедливість	одна з основ держави	Конституція Албанії
Соціальна справедливість	найвища цінність	Конституція Румунії
Державна мета	побудова справедливого і солідарного суспільства.	Конституція Португалії
Головне завдання держави	сприяння підвищенню добробуту і якості життя народу шляхом перетворення і модернізації економічних та соціальних структур	
Основоположний принцип держави	забезпечення економічного розвитку на благо усього народу	Конституція Казахстану
Гарантування існування	на основі справедливого економічного і соціального ладу	Конституція Іспанії
Обов'язок держави	забезпечення політичної, економічної і соціальної солідарності.	Конституція Італії
Завдання держави	усування перешкоди економічного і соціального порядку, які заважають ефективній участі усіх працівників у політичній, економічній і соціальній організації країни	
Завдання держави	підтримка малозабезпечених шляхом різноманітних заходів соціальної допомоги	Конституція Угорщини

ну, Італії (табл. 1)). Реалізація інвестиційної функції сприяє розвитку соціальної інфраструктури, забезпеченні доступності охорони здоров'я, освіти, духовно-культурних здобутків (законодавчо закріплена в Конституціях Росії, Португалії, Італії (табл. 1)).

Особливістю соціальної політики України на етапі переходу до розвинутої ринкової економіки стає пріоритет соціального захисту населення, підвищення ролі особистого трудового доходу, формування нового механізму фінансування та регулювання розвитку соціальної сфери, переформатування соціальної функції держави.

Держава здійснює підтримуючу, компенсаційну та регулюючу діяльність, використовуючи систему заходів та спрямовуючи їх на створення бажаних умов для ефективної діяльності ринку, підвищення його конкурентоспроможності, розв'язання складних соціально-економічних проблем розвитку національної економіки і суспільства (охорони праці і здоров'я людей, встановлення гарантованого мінімального розміру оплати праці, забезпечення державної підтримки сім'ї, материнства, батьківства і дитинства, інвалідів та громадян похилого віку, розвиток

системи соціальних служб, встановлення державних пенсій, виплат та інших гарантій соціального захисту).

Розв'язання цих проблем забезпечується виконанням основних функцій державного регулювання економіки: цільової, стимулюючої, нормативної (регламентуючої), коригувальної, соціальної, контролюючої. Соціальна функція дозволяє державі регулювати соціально-економічні відносини, додержуватися принципів соціальної справедливості, перерозподіляти доходи, забезпечувати соціальний захист населення, надавати соціальні гарантії [5].

ВИСНОВКИ

Стабільне, ефективне, справедливе, соціально орієнтоване суспільство — мета будь-якої держави. Для її досягнення воно вимушене переглядати ряд стереотипів, що склалися, в здійсненні соціальної політики. Необхідність її зміни зумовлена тим, що функціонування ринкового механізму саме по собі не гарантує необхідного мінімального рівня добробуту і соціального захисту всім громадянам. Світова криза 30-х років, що супроводжувалася різким наростанням соціальної напруженості у ряді країн, довела всьому світу об'єктивність втручання держави в ринкові процеси, у тому числі в соціальній сфері. Соціальні конфлікти небезпечні для суспільства. У разі безрозсудної соціальної політики в сучасних умовах, коли функціонують шкідливі виробництва, можуть виникнути проблеми з тяжкими наслідками для всього світу. Запобігати подібним ситуаціям, вирішувати виниклі конфлікти зобов'язана держава.

У період ринкових перетворень в Україні роль держави в економіці і соціальній сфері істотно змінюється.

Однією з основних задач політики держави стає удосконалення державного регулювання соціальним захистом населення. Вирішення цієї задачі потребує регуляторного впливу з боку держави з метою:

1. Створення умов для ефективного функціонування ринкового механізму з наданням конкурентних переваг тим суб'єктам економічних відносин, що сприятимуть розвитку та підтримці соціальної сфери, забезпеченню достатньої якості життя і умов для людського розвитку в країні.

2. Усунення негативних наслідків ринкових процесів (зростання соціальної нестабільності може також зумовлюватися розвитком ринкових відносин і притаманною їм конкурентною боротьбою, кризовими явищами).

3. Розв'язання проблем, які ринковий механізм вирішити не може або вирішує неефективно.

Наш погляд, ефективні ринкові інститути можуть бути створені тільки сильною державою, яка уміє управляти своєю власністю, відповідати за своїми зобов'язаннями.

Країни, що встали на шлях демократизації, розвиваються на основі самоорганізації громадянського суспільства і підприємницької ініціативи, розвитку середнього класу. Україна є країною, яка має досвід та багатовікову традицію демократичного державного регулювання. Проте те, що ми спостерігаємо, являє собою демонтаж соціалістичної системи з її тоталітарним контролем держави над економікою і суспільством. В результаті, з одного боку, неприпустимо ослаблена дія держави на процеси, що визначають життєдіяльність суспільства (забезпечення обороноздатності, розвиток

освіти і фундаментальної науки, структурну перебудову економіки, безпеку життя та ін.), а, з іншого, — зберігається інерція необгрунтованого і ресурсно-незабезпеченого, а тому нерегульованого втручання держави в процеси розвитку суспільства і економіки, що мають великий потенціал саморегулювання.

Література:

1. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки: підручник. — К.: Знання, 2008. — 462 с.
2. Концепція формування правових основ та механізмів реалізації соціальної держави в країнах Співдружності: СНД; Концепція, Міжнародний документ від 31.05.2007 р., документ 997_g2496 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: //www.zakon1.rada.gov.ua
3. Шаповал В. Конституційна категорія соціальної держави // Право України. — 2004. — №5. — С. 89—91.
4. Blau J., Abramovitz M. Social Welfare Policy. — New York: Oxford University Press, 2003. — 481 p.
5. Дидківська Л.І. Державне регулювання економіки: навч. посіб. / Л.І. Дидківська, Л.С. Головка. — К.: Знання-Прес, 2000. — 209 с.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2010 р.

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ АГРОСВІТ

www.agrosvit.info

ЖУРНАЛ
ВИХОДИТЬ
24 РАЗИ НА РІК

Через редакцію
передплата проводиться
з будь-якого місяця!

Передплатний
індекс: 21847

Свідоцтво
КВ № 12177-1061 ПР
від 11. 01. 2007 року

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з

ЕКОНОМІКИ

ЗАСНОВНИКИ:

- Рада по вивченню продуктивних сил України
Національної академії наук України,
- ТОВ "ДКС Центр"

вул. Дорогожицька, 18, к. 29
(044) 458 10 73, 537 14 33, 223 26 28
e-mail: dks@kiev.rel.com
economy_2008@ukr.net